

10-njy tema: **Türkmen Türkçesinde Sohbet ve Sohbet Örnekleri**
(Türkmen dilinde söhbetdeşlik we söhbedeşlik nusgalary)

Dersiň maksady:

- ✓ talyplara türkmen diliniň fonetik, morfologik we grammatik gurluş aýratynlyklaryny öwretmek;
- ✓ talyplara türkmen diliniň sözlük hazynasyny we semantik aýratynlyklary öwretmek;
- ✓ talyplara türkmen dilinde dürli temelar boýunça öz pikirlerini zygiderli, logiki taýdan dogry beýan etmekligi öwretmek,
- ✓ talyplara türkmen diliniň dürs ýazuw düzgünlerini öwretmek;
- ✓ olara orfografik taýdan ýalňyşsyz beýan etmegiň tärlerini öwretmek;
- ✓ talyplaryň türkmen dilinde sözleýiş medeniýetini we ýazuw endiklerini hem-de başarnyklaryny ösdürmek;
- ✓ dersde türkmen dilini we edebiyatyny oňat öwretmek üçin talyplaryň özara işjeňligini ýola goýmak;
- ✓ türkmen dili we edebiyat sapaklarynda tehniki serişdelerden peýdalanmak;
- ✓ türkmen dili we edebiyaty dersleriniň üsti bilen talyplarda watansöýüjiligi, zähmetsöýerligi, agzybirligi, ahlaklylygy, ynsaplylygy, türkmen milli we dünýä gymmatlyklaryna buýsanç, gозellige söýgi duýgularyny terbiýelemek.

Dersiň wezipeleri:

- talyplaryň türkmen diliniň fonetik, morfologik we grammatik başarnyklaryny ösdürmek;
- talyplaryň sözleýiş dilini kämilleşdirmek;
- talyplaryň ýazuw we hatdatlyk endiklerini ösdürmek,
- talyplaryň sözlük üstünde özbaşdak işlerini kämilleşdirmek
- talyplaryň okama we düşünme ukyplaryny ösdürmek;
- talyplaryň gürrüň berme we ýazyp beýanetme endiklerini kämilleşdirmek;
- söz öwrenme endiklerini artdyrmak;
- terjime etme ukyplaryny ösdürmek...

Dersiň görnüşi:

- dilden düşündirme;
- ýazuwdan beýanetme;
- sorag-jogap arkaly berkitme;
- shemaly we tablisaly düşündirme;
- tehniki serişdeler arkaly düşündirme;
- ýumşuň kömegi bilen geçileni gaýtalama...
- öý işi tabşyрма...

Dersiň ýörelgeleri:

- ✚ türkmen filologiýasy baradaky bilimiň mazmuny bilen onuň beýan edilişinin bitewiligini gazanmak,
- ✚ türkmen diliniň beýleki dersler we durmuş bilen baglanyşygyny üpjün etmek;

✚ edeplilik, dogry sözlülük, ynsanperwerlik, yzygiderlilik, sylag-hormat we ýaş aýratynlyklara dogry gelmek.

✚ ders we durmuş, teoriýa we praktika gatnaşygy esasynda olaryň özara baglanyşygyny üpjün etmek...

Dersiň usullary:

- ❖ talyplaryň özbaşdak işleri we ýumuşlary barlag etmek;
- ❖ **ACTIV Studio** we **Power Point** maksatnamalaryndan peýdalanmak,
- ❖ türkmen filologiýasy boýunça öwredilýän temanyň prezentasiýasyny geçirmek,
- ❖ diliň grammatik kategoriýalary bilen baglanyşykly kynçylyklarda „**akyly sagady**“, „**akyly kompas**“ „**akyly şejeräni**“ kömege çagyrmak,
- ❖ talyplaryň arasynda özara pikirlenme minutlaryny geçirmek;
- ❖ talyplaryň logiki yzygiderliligine, subut edijiligine ünsi güýçlendirmek;
- ❖ Dersde düşnükçiligi we aýdyňlygy üpjün etmek...

Dersiň görkezme esbaplary:

- okuw kitaplary,
- gepleşik gollanmalary,
- ýazdyrylan ylmy çeşmeler,
- usuly gollanmalar,
- ses ýazgylary,
- deňişli suratlar,
- tablisalar, çyzgylar,
- sözlükler,
- metbugat maglumatlary.

Ýaşajyk halasgärler

Dynç günleriniň biridi. Berdi dostlary bilen oýnap, gün günorta boluberende hoşlaşyp, öýlerine tarap gelýärdi. Ýoluň gyraýygynda uçjak-uçjak bolup, ganatlaryny pasyrdadyp, ýykyljak bolup duran serçejik naýynjar owazy bilen "jürk-jürk" edip ýatyrdy. Berdi serçejigi agajyň düýbüne geçirdi-de, öýlerine tarap ylgady. Biraz wagtdan Berdi hem-de onuň goňşy deň-duşlary merduwany göterip, agajyň ýanyna geldiler. Olar kiçjik serçejigi höwürtgä çykardylar. Ýere gaçmaz ýaly, höwürtgäniň pes erňeklerini çöp bilen örüşdirip, birneme beýgelttiler hem-de öýlerine tarap gaýtdylar.

Deň-duş dostlar öýlerine gelýärkäler, Berdiniň enesi Maral daýza olaryň öňlerinden çykdy. Ol günortana çenli garaşyp, howatyrlanyp, agtygyny gözlemäge barýan eken. Oglanlar Maral daýza bolan zatlary gürrüň berdiler. Maral daýza olaryň başlaryny birin-birin sypap:

– Tüweleme, balalarym! Örän sogap iş edipsiňiz. Eger siz ol serçäni höwürtgesine galdyrmadyk bolsaňyz, heläk bolmagy mümkin eken. Siz bu işiňiz bilen ýaşajyk halasgärlere öwrüldiňiz, berekella! – diýdi. (*A.Pirjekow. "Güneş" žurnaly, 2011 ý., №2*).

Meýilnama:

1. Serçe jüýjejiginiň agaçdan gaçmagy.
2. Dostlaryň oňa kömek etmegi.
3. Oglanlaryň Maral daýza bolan zatlary aýdyp bermegi.

Ýumuşlar:

1. Tekstiň many-mazmunyny we waka zygiderligini dilden gürrüň beriň.
2. “**Tebigaty goralyň**” diýen temada söhbetdeşlik guraň.

Watanyma buýsanýaryn

Her bir güni toý-baýrama beslenen Türkmenistan Watanymyzda uly-uly ösüşler bolup geçýär. Ýurdumyzyň ýaş nesilleriniň çagalyk ýyllarynyň Berkarar döwletiň bagtyýarlyk döwrüniň ajaýyp günlerinde geçýändigine, diýseň, buýsanýarys.

Ýaş nesiller üçin edilýän aladalar bizi juda guwandyrýar. Gözel Gökdere jülgesinde çagalar sagaldyş we dynç alyş merkezleriniň açylmagy biz üçin edilýän aladalaryň ýene bir şaýadydyr. Olar bize Watan mukaddesligini düşündirýär. Watan – keramat, ony söýmek – bagt.

Biziň ata-babalarymyz hem ylmyň-bilimiň gadyr-gymmatyna gowy düşünişdirler. Şonuň üçin olar: “Bilimli il ozar, bilimsiz il tozar” diýen parasatly sözleri aýdyp geçipdirler. Bilim bolsa bagtyň badalgasy.

Hormatly Prezidentimiz ýurdumyzda ylmyň, bilimiň ösmegine uly üns berýär. Ýaşlarda bilim almaga bolan höwes has-da artdyrýar. Olary Watan waspyna hiňlendirýär. Bilime teňnelik Watany söýýän ýaşlaryň daýanjy.

Biziň Watanymyz dostlugyň, doganlygyň ýurdudyr. Ýaş nesiller güýç-gaýratlaryny gaýgyрман okap, zähmet çekip, Watanymyzyň mundan beýläk hem güllemegine, has-da kuwwatlanmagyna öz goşantlaryny goşýarlar.

Biz özümüz üçin edilýän taýsyz aladalara jogap edip, Watana wepaly ýaşlar, ilhalar adamlar bolup ýetişmäge çalşarys. (“Diwar” gazetinden).

Meýilnama:

- I. Watan buýsanjy.
  1. Watan mukaddesligi.
  2. Ylym-bilimiň gadyr-gymmaty.
- II. Watan waspy.
  1. Watanymyz – dostluk mekany.
  2. Watana wepaly ýaşlar.

Ýumuşlar:

1. Watanyň mukaddesligi barada paýhaslary ýatlaň.
2. “Watan” sözüne hem-de bu gymmatlygyň öňündäki borçlaryňyza düşünişini çeper oýlanmalar bilen beýan edip, öýde düzme häsiýetli beýannama ýazyň.
3. “Watan” barada özara söhbetdeşlik guraň.

Mynasyp baha *(Pýesadan bölek)*

Öwezberdi şyh: (Magtymgula seredip). Magtymguly jan, seniň bihal ogul däldigiň-ä, men öňem aňýardym. Heniz sen çagakaň men seni gujagyma alyp, belent daglara çykaryp, saňa çeşmäniň suwundan içirýärkämem ýüregim bir zatlary syzýardy. Bu günki gün o zatlar birhili hakykata öwrülip barýan ýaly.

Döwletmämmet Azady:

(Magtymgula seredip). Magtymguly jan, halypalaryň aýdanlaryn-a eşitdiň. Halypalardan beýle bahany alaymak her kese başardýan däldir, ogul.

Magtymguly:

(Hoş bolup). Hormatly halypalar, ynamyňyz üçin sag boluň! Men siziň bu ynamyňyzy hökman ýerine salaryn.

Durdy şahyr:

(Magtymgulyň egnine elini goýup). Magtymguly jan, Hywa gitseň, sag git-de, aman-esen zyňa dolan. Ylymdan-bilimden ýüküňi tutup gaýtgyn. (Adamlardan biri: “Adamlar, Magtymguly gitmäňkä, ýene bir şygyr okaýsyn!” diýip gygyrýar. Magtymguly uly joşgun bilen özüniň “Türkmen binasy” şygryndan bir beýdini aýdýar.

**Gurdugym aslynda bilgil, bu zeminiň myhydyr,
Erer ol erkin mydam, budur türkmen binasy.**

(Mähelle ýuwaş-ýuwaşdan süýşüp, Magtymgulyňyň daşyny gallap alýar. Magtymguly beýdiň soňky iki setirini has buýsançly aýdýar). (Şygryň soňky setirleriniň aýdylýan pursady oýna gatnaşýan artistlerin hemmesi sahna ýygnanyşýarlar. Oýnuň soňunda şowhunly sazyň astynda artistleriň ýerine ýetirmeginde, ine, şu buýsançly setirler ýaňlanýar).

Arkadagym ýüreklerde ýer etdi,

Köňlümüzizi, başymyzy bir etdi.

Abadan ýurdumda döwlet döretdi,

Pyragyň arzuwlan zamany geldi. (M. Ömür. “Arşdan gelen owaz”).

Meýilnama:

1. Ýüregiň syzan zatlary hakykata öwrülýär.
2. Halypalardan alnan mynasyp baha.
3. Şowhunly sazyň astynda ýaňlanan buýsançly setirler.

Ýumuşlar:

1. Sungat eserleriniň özara baglanyşygy barada söhbetdeşlik guraň.
2. Tekstdäki söhbetdeşlige kimleriň gatnaşandygyny öwreniň.
3. Edebi žanrlaryň we olara degişli edebi görnüşleriň sanawyny taýýarlaň.